

מחשבה למעשה

בית מדרש ללימוד והוראת ההלכה
בראשות הרב בוטרמן שליט"א

בעלון השבוע...

שא אג הכה // פרכוה אג אערומוה דגנימ <

פכגה השכוה // חוכגה הנה <

דיכוה אנהה // חכנה הגשוכה <

אג העלון נגן אקוה גמ פכגה www.kollel.org.il

הרב לייב לויטן

שאל את הרב

ברכות על תערובות דגנים

מאכל שמעריבים בו קמח כדי לדבוק או לעשותו עבה

הגמ' בברכות דף לט'. מביאה לגבי מאכל לפתות שהיה נהוג בזמנם שהיו מערבים בו קמח, שמברכים עליו בורא פרי אדמה, על אף שיש בו ממין דגן, וזאת משום שמה שהיו מערבים בו את הקמח הוא לא ע"מ להטעים את התבשיל אלא על מנת לדבוק, ומשום כך איננו מתייחסים אל הקמח כעיקר אלא כטפל ומברך על העיקר בורא פרי אדמה ופותר את הקמח.

השולחן ערוך פסק דין זה בסימן רח' סעיף ב' שדייסה שעשויה ממיני דגן, ועירבו בה דבש ומינים אחרים, אף שאותם מינים הם הרוב ביחס לדייסה, מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף על המחיה. וזה בתנאי שנתן את הקמח על מנת להטעים את התבשיל, או לעשותו מזין יותר, אבל, אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבוק, בטל בתבשיל.

ובסעיף ג' כתב בשולחן ערוך כשנותנים קמח לתוך שקדים לחולה, אם עושים כן כדי שיזין יותר, אז מברך עליו בורא מיני מזונות, ואם רק לדבוק בעלמא, מברך בורא פרי העץ כיון שהקמח בטל לגבי הפרי, ומכל מקום כתב השו"ע שעדיף לאכול את זה תוך סעודת פת, שמברך המוציא ופותר את התבשיל, וביאר המשנה ברורה בסעיף קטן יא' שבמאכל כזה קשה לשער אם נותנים את הקמח כדי להשביע או כדי לדבוק, ולכן עדיף לא להיכנס לספקות ולפטור את המאכל בברכת המוציא.

בכל תערובת מאכלים ממיני ברכה שונים, ידועה ההלכה שעיקר וטפל מברך על העיקר ופותר את הטפל. וגדר עיקר וטפל התבאר בסימן ריב' סעיף א' וכן ברב' סעיף א' ובעוד מקומות, שישנם שני פרמטרים;

א. דבר שבא להכשיר ולתקן את המאכל השני, כלומר שכל כוונתו היא לאכול מאחד, והמאכל השני בא רק להטעים אותו, הרי שהמאכל השני פטור מברכה, ומברך רק על המאכל העיקרי ופותר את הטפל.

ב. באופן שרצונו לאכול את שני המאכלים במידה שווה, אלא שבתערובת זו מאכל אחד מרובה מחבירו, הרי שבאופן זה אנו נתייחס אל המאכל המועט כאל טפל, וממילא יברך על המאכל המרובה ופטור את המאכל המועט. לעומת זאת בתערובת שיש בה מין דגן הכללים משתנים וכפי שיתבאר בעז"ה.

מקור הדין הוא מגמ' ברכות דף לו: אמר שמואל כל שיש בו מחמשת מיני דגן מברכין עליו בורא מיני מזונות. והתבאר בראשונים שבדבר שיש בו מחמשת מיני דגן (חטה, שעורה, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל), לא חלים שני הכללים שהזכרנו לעיל, דהיינו אף אם עיקר כוונתו היא לאכול את המין השני שהוא לא ממיני הדגן, וכמו"כ אף שהוא רוב התבשיל, מכל מקום אנו תמיד מתייחסים לדגן כאל עיקר שמברך בורא מיני מזונות ופותר את שאר המאכל. ובדין הזה עצמו יש כמה סייגים וגדרים.

ויש קושי בהפרדתם, נחשבים כהתבשלו יחד, אך שני מאכלים אף שהם מעורבים אך אפשר להפריד אותם בנקל, אינם נחשבים כהתבשלו יחד, אלא כל אחד בא באופן נפרד.

ברם, גם באופן שהמין דגן לא נאפה יחד עם המילוי, בכל אופן לעולם יש לברך גם על מזונות, גם כשהוא המיעוט, שבמינים אחרים היה מברך רק על המין המרובה ופוטר את הכל, כשיש תערובת מיני דגן, יש לברך גם מזונות.

משקה שמעורב בו מין דגן

יש חילוק חשוב בין מאכל שמעורב בו מין דגן לבין משקה שמעורב בו מין דגן, דבמאכל שמעורב בו מין דגן, לעולם מברכים עליו מזונות או שתי ברכות כפי שהתבאר לעיל, אך במשקה שמעורב בו מין דגן, אע"פ שהוא נותן טעם במשקה, הדבר תלוי; אם מרגיש פירורי הדגן בתוך המשקה, דהיינו שהמין דגן הוא בעין, אז ברכתו מזונות, אבל אם לא הדגן אינו מורגש בעין כלל אלא רק טעמו, מברכים על המשקה רק שהכל. (שו"ע רח"סעיף ו' ובמ"ב שם).

מאכל מצופה במין דגן

כתבו הפוסקים שהדין 'כל שיש בו' נאמר רק באופן שלמין דגן יש איזה שהיא חשיבות עצמית, אבל כאשר המין דגן אינו בא אלא לתבל את המאכל, הרי הוא מתבטל אל המאכל ונפטר בברכת המין השני. ולכן בכל מיני מאכלים המצופים בדגנים, ברכתם תלויה בזה, שאם יש למין דגן טעם עצמי טעים אז ברכתו מזונות, אך אם לא בא אלא לתבל את המאכל השני, אז ברכתו כמין השני.

להלן כמה דוגמאות לאור הכללים שהובאו, ומהם הקורא יקיש אל שאר הדברים

בורקס

בכל סוגי בורקסים למיניהם או קראוסונים וכדו', כיון שזה נאפה יחד עם המילוי, הרי שהמילוי מתבטל אל הבצק וברכתו מזונות, גם אם המילוי הוא הרוב ועיקר האכילה היא בשבילו.

קרמבו

הקרים בא בנפרד מהבסקוויט ולא נאפו יחד, לכן יברך על הקרים שהכל, ואם הוא מעוניין גם באכילת הבסקוויט, וזה לא בא רק שלא לטנף הידיים, יברך גם על הבסקוויט מזונות. (ובכזה מצב יקדים קודם את ברכת הבסקוויט לקרם.)

כמו כן מצאנו עוד החרגה לדין זה באופן שכל הסיבה שנתן את המין דגן, כדי לאללכלך את הידיים במאכל, כגון עוגת גבינה שמניחים את הגבינה על מצע של בצק, וברור שעיקר המאכל הוא הגבינה, אלא שהניחיה על גבי הבצק כדי שיהיה ניתן להחזיק את העוגה, בזה אין אומרים שמין דגן עיקר ומברך בורא מיני מזונות, אלא מברכים על העוגה שהכל נהיה בדברו. (משנה ברורה סימן קסח' ס"ק מה').

למדנו כאן תנאי ראשון בדין שברכת מזונות בדבר שיש בו תערובת דגן תפטור את שאר התבשיל, שזה דווקא כאשר המין דגן בא או להשביע, או לתת טעם משל עצמו בתערובת, אבל אם אינו בא אלא לדבק את העיסה או לתת נפח (כפי שמצוי בקציצות וכדו'), או שיהיה ניתן להחזיק את המאכל, ברכתו לא משתנה ומברך על המין התבשיל העיקרי. וכשקשה לשער לשם מה ניתן המין דגן, יש לאכלו דווקא תוך כדי סעודת לחם ולפטרו בברכת המוציא.

מין דגן כשלידו מין אחר ואינו מעורבבים

תנאי בסיסי הוא, שכל הדין ש"כל שיש בו ממין דגן מברך עליו כמין הדגן", שייך רק באופן ששני המינים מעורבבים זה עם זה עד שנהיה מאכל אחד, אבל באופן שכל מין בנפרד, כגון שיש בצלחת פתיתים ובשר, מברך על כל אחד ברכה נפרדת, שהרי יש כאן שני תבשילים שונים ולכל תבשיל מגיעה ברכה נפרדת. (שעה"צ ריב' סק"כ, ויעו' שו"ע רח' יג').

תבשיל או מאפה המורכב ממין דגן וממין אחר ולא התבשלו או נאפו יחד

במ"ב סימן קסח' סק' מה' מבואר חילוק בין מאפים שיחד עם המין דגן, אופים איתם גם את שאר רכיבי המאפה, כגון ריבה, שאז אם כוונתו לאכול גם את הבצק, מברך רק מזונות, אבל אם קודם נאפה הבצק, ולאחר מכן מורח עליו את הריבה, **וכוונתו לאכול את שניהם**, אז מברך שתי ברכות. (וכך לכאו' יש לבאר בדברי המ"ב בסימן ריב' סק' ו', ובשעה"צ שם סק' כא', יעוין שם היטב.)

ובהגדרת העניין שמעתי מהגר"א מלכה שליט"א שאין הכוונה דוקא למאכלים שהתבשלו או נאפו יחד, אלא כל מאכל שמורכב משני מינים,

והרי הם עשויים כמאכל אחד, ברכתם בורא מיני מזונות משום שהמאכל מורכב משני מינים, וופל שברכתו מזונות, ושוקולד שברכתו שהכל, וכל אחד הוא טעים בפני עצמו, והשילוב ביניהם יוצר מאכל אחד.

ובשבוע הבא נוסיף בעז"ה את פירוט הדינים הנוספים בהלכות אלו.

והוא הדין לקאסטה, או טילון, שזה דברים שנעשו בנפרד, יברך קודם מזונות ולאחר מכן שהכל. וכמו"כ מציות שמורחים עליהם סלטים וכדו', באופן שהסלט לא נועד רק לתיבול הקרקר אלא מעוניין גם באכילתו, יברך שתי ברכות.

כיפ כיפ ופסק זמן
חטיפים אלו עשויים מוופל ומצופים בשוקולד

הרב יצחק הלר

שלושת השבועות

חורבן הלב

התשובה לכך נמצאת בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה ט) ובמדרש "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד". בתוך כ"א ממנו ישנו עולם מלא של קדושה. בימ"ק פנימי בו האדם מקריב את רצונותיו, שר על קורבנו, מתפלל ומקריב רגשי תודה. עתה נתבונן, אדם זה שהרגיש קדושה מהי, הרגיש את הכיסופים שבתפילה, טעם את מתיקות דף הגמרא והתמלא ממעשה המצווה, ולאחר מכן ברגע שטות נפל ברשת יצרו, ראה מה שלא צריך, אכל מאכל מפוקפק או סתם דיבר לשון נגוע, הלא הרגיש בעצמו את אותו חורבן הלב. אותו מקדש שעמל ובנה, מתמוסס לו לנגד עיניו. וליבו, ליבו מתאבל ובוכה על אותה קדושה שחמקה לו ברגע אחד. וז"ל נפה"ח "גדול החורבן שאדם עושה בשעה שמכניס בליבו ומוחו מחשבה אחת של טומאה יותר מחורבן טיטוס ונ"נ שכן הם החריבו עצים ואבנים ואנו החרבנו את הקדושה."

ועתה נשאל את עצמנו, האם לא אבלים אנחנו? לא על עצים ואבנים אלא עלינו, על חורבן ליבנו? על הנפילות והדבקות שיכלה להיות שלנו?! אמנם צדיקים אנו, קמים ולא מתייאשים אך בימים אלו, מחכים אנו לתקומה של נצח, לרוממות פנימית אמיתית, לבנין ביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו!

משל משלו לדורנו, לאותו נער שהגיע למצוות ונתבקש לומר קדיש על אמו, אמו יולדתו שנפטרה בעת ישיבתה על המשבר. סיפור שהתחיל שנים קודם בעקרות ארוכה מלווה בתפילות, אכזבות, בריחה ממבטי הרחמים ותקוות. והנה התבשר אותו הזוג בפרי הבטן, בן זכר. באושר וחיוך הסתובבו ברחוב. חייהם לפתע מתוקים ושלווים היו. אך הנה בהגיע העת ל"ע נפטרה האישה. שנים לאחר מכן אותו בן, ביום השנה יום הולדתו זורק מפיו את הקדיש כדיבור סרק ללא כבוד והערכה. ניגש אליו זקן אחד ודיבר אל ליבו "היודע אתה גודל מעלתה של אימך? הלא אני הייתי שם באותו ניתוח גורלי, באותו רגע ששאלתי אותה, האם את חייך את מעדיפה או את חיי הילד?!". ואמרה לי "תחיייה אותו כי בלעדיו אין לי חיים!".

משל זה משלו לדורנו, דור שאיבד את ביתו, את שורשיו וכך הוא מזלזל וזורק את הקינות והגעגוע מפיו ולחוץ.

אך ננסה להתבונן מעט האם אפשר להאשים את אותו ילד. הלא לא הכיר את אמו באהבתה ולא הרגיש את חום גופה ואיך אנו נדרוש ממנו בכי, 'אבילות'? הלא אבילות היא משהו פנימי באדם, רגש שכאשר נלקח ממנו יקירו, משהו בו שהיה חי בקשר עם השני, מת ונעלם.

הבחור משה כ. אפילו לא יודע מה הוא גרם בכמה מילים שהוא פלט בסעודת שבת.. אבל נניח שיום אחד יודע לו מה הוא עולל, מה הדרך תשובה הראויה לו.. ובעצם מה הדרך תשובה למספרי לשון הרע.

החפץ חיים (הל"א איסורי לשון הרע כלל ד' הלכה י"ב) מחלק בין מספר לשון הרע על חברו והשומעים דחו את דבריו ולא נתגנה חברו על ידי זה, לבין מקרה שהשומעים קיבלו את הסיפור וחברו נתגנה על ידי כך.

אם השומעים לא קיבלו את דבריו, נשאר כאן רק העוון שבין אדם למקום, שעבר על רצון ה' שצווה על כך שלא לדבר בגנות אנשים. ותיקונו הוא, שיתחרט על שעבר, ויתוודה, ויקבל על עצמו בלב שלם על להבא שלא לעשות כן, כמו בכל העוונות שבין אדם למקום.

אבל אם חברו נתגנה על ידי זה בעיני השומעים, ונסבב לו על ידי היזק בגופו או בממונו, או שהוצר לו על ידי זה, הרי זה ככל עוונות שבין אדם לחברו, שאפילו יום הכיפורים ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חברו.

ועל כן צריך לבקש מחילה מחברו על זה וכשיתפייס וימחל לו, לא נשאר עליו כי אם העוון שבין אדם למקום, ויעשה כנזכר לעיל.

ומן הראוי לסיים בדבריו הקדושים של החפץ חיים: "ומזה נוכל להבין כמה יש לו לאדם להיזהר ממידה רעה הזאת, כי מי שמוטבע חס ושלום בזה, כמעט אי אפשר לו בתשובה, כי בוודאי לא יזכור את הנפשות שהדאיב על ידי הלשון הרע שלו... על כן צריך להתרחק ממידה גרועה הזאת מאד, כדי שלא יהא חס ושלום אחר כך כמעוות לא יוכל לתקון".

משה כ. – בחור ישיבה מירושלים הוזמן למשפחת נ. לסעודת ליל שבת..

בין הדגים למרק ובין המרק לעוף העלו על השולחן דברי תורה מתוקים מדבש.. שרו זמירות שבת.. ועוד כמה זמירות. בסוף הסעודה בשלב הקינוח, נגרו בני המשפחה לכל מיני דיבורים. בין הנושאים שעלו על השולחן, עלה שמו של ד"ר אברהם י. אשר יצא שמו כרופא ילדים מומחה.

כשרק שמע משה כ. את השם ד"ר אברהם י. הוא קפץ מיד ואמר, "האיש הזה הוא במקרה שכן של ההורים שלי, ולא מפסיק להאכיל אותם מרורים.. כל דבר שרוצים לעשות בבניין הוא מתנגד.. כל רעש קטן שמישהו עושה בבניין הוא מיד מתרגז וצועק.. ועוד ועוד.."

הסעודה הסתיימה.. משה כ. הודה למארחיו על הסעודה הטובה, וחזר לישיבה.

מה שמשה כ. לא ידע, זה שבעל הבית שאצלו הוא סעד, הוא מנהל בית חולים שד"ר אברהם י. היה מועמד להיות שם מנהל מחלקת ילדים, אבל מששמע את מה ששמע על ד"ר אברהם י. כבר היה ברור לו שהוא לא יקבלו לעבודה.. ואכן ד"ר אברהם י. קיבל תשובה שלילית מהנהלת בית החולים ולא קודם בעבודתו.

בעקבות הפסקת הקידום של ד"ר אברהם י. מצב רוחו ירד מאד.. ובעקבות כך מטופלים רבים הפסיקו לבוא אליו.. שכן מי רוצה להיות מטופל אצל רופא בלי מצב רוח ומדוכדך..

מאחר והוא נשאר כמעט ללא מטופלים, קופת החולים בה עבד החליטה להפסיק לעבוד איתו.. ומשכך כל המשענת הכלכלית שלו פסקה כליל ולא היה לו במה לפרנס את בני משפחתו הרעבים.. והסיפור עוד המשיך להידרדר..

